HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
MÜTERCİM – TERCÜMANLIK BÖLÜMÜ

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi

Journal of Translation Studies
Revue de Traduction et d'Interprétation
Zeitschrift für Übersetzungswissenschaft

Sayı 21, Yıl 2015

Hacettepe Üniversitesi
Mütercim - Tercümanlık Bölümü
30. Yıl Özel Sayısı

ISSN 1301 - 4145

YAYININ ADI	ÇEVİRİBİLİM VE UYGULAMALARI DERGİSİ
YIL	2015 SAYI 21 (ÖZEL SAYI) AY NİSAN
YAYIN SAHİBİNİN ADI	Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü adına Araş. Gör. Cihan ALAN
YAYIN YÖNETİM YERİ	Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü TR-06800 Beytepe / ANKARA
YAYIN YÖNETİM YERİ TEL.	+90 (312) 297 83 75
İNTERNET ADRESİ	http://www.ceviribilim.hacettepe.edu.tr
E-POSTA ADRESİ	ceviribilim@hacettepe.edu.tr
YAYIN DİLİ	Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca
YAYIN TÜRÜ	Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi bilimsel ve hakemli bir dergi olup yılda bir kez yayımlanmakta ve MLA (Modern Language Association of America) tarafından dizinlenmektedir. Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir. Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi yerel süreli bir yayındır
YAYINLANMA BİÇİMİ	Yılda bir kez
BASIMCININ ADI	Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi Sıhhiye 06100 / ANKARA
BASIMCININ TEL.	0 (312) 310 9790
BASIM TARİHİ / YERİ	30 NİSAN 2015 / ANKARA
ISSN	1301 - 4145

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi

Her hakkı saklıdır. Bu dergide bulunan yazılar tamamen ya da kısmen yayın kurulundan veya H.Ü. Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nden izin alınmaksızın hiçbir biçimde çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz.

İçindekiler / Table of Contents

The Application of the Model of José Lambert and Hendrik Van Gorp to the Translation of Andersen's Fairy Tale "The Steadfast Tin-Soldier" 1

Jose Lambert ve Hendrik Van Gorp'un Modelinin Andersen'in "Kurşun Asker" Masalının Çevirisine Uygulanması

Asalet ERTEN

Kültürler Arası ve Kültürler Üstü İletişim Aracı Olarak Çeviri 13

Translation as an Intercultural and Transcultural Medium

Sueda ÖZBENT

Doğrudan Çeviri Yöntemleri ve Reddetme Söz Edimi Uygunlaştırıcıları 23

Direct Translation Processes and Softening of Refusal

Yusuf POLAT

Çevirmen Adaylarının Gözünden İngilizce-Türkçe Bilgisayar Çevirisi ve Bilgisayar Destekli Çeviri: Google Deneyi 43

Machine Translation and Computer-Aided Translation for English-Turkish from the Viewpoint of Prospective Translators: The Google Experiment

Mehmet ŞAHİN

Analyzing the Translations of Some Turkish Postpositions of Abstract Relations into English 61

Soyut İlişkiler Gösteren Bazı Türkçe Edatların Çevirisinin Analizi

Nihal YETKİN KARAKOÇ

Haber Çevirisine Alternatif Bir Yaklaşım Olarak Feminist Çeviri Etkinliği 77

An Alternative Method: The Activity of Feminist Translation For News Translation

Tuğba GÜLAL

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi,
Journal of Translation Studies,
Sayı / Number 21 (2015), 13-22

Kültürler Arası ve Kültürler Üstü İletişim Aracı Olarak Çeviri

Translation as an Intercultural and Transcultural Medium

Sueda ÖZBENT
Doç. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Almanca Mütercim Tercümanlık Bölümü, sozbent@marmara.edu.tr

ÖZET

Küreselleşen günümüz dünyasında kültürler ve ülkeler her gün daha fazla iletişim ve işbirliği içerisinde olmak zorundadırlar. Bugün büyümeyi amaçlayan her şirketin birçok dilde web sayfası bulunmaktadır. Çevirmen iletişimi engelleyen unsurları doğru tespit edip, verilmek istenen mesajı düzgün bir şekilde iletmekle yükümlüdür. Çevirmenin dört başı mamur bir ürünü sunabilmesi için sahip olması gereken birçok edincin başında iki dillik ve iki kültürlülük gelmektedir. Dil ve kültür öylesine iç içedir ki, biri olmadan diğeri var olamaz. Dili iyi bilmek ancak o kültürü de çok iyi tanımakla mümkündür. Çevirmen sadece her iki kültürün inceliklerini bilmez; aynı zamanda kültürler üstü hareket edebilen bir uzmandır. Çeviri bir iletişim şekli olduğuna göre öncelikle iletişimi mümkün kılan veya engelleyen faktörleri incelemek gerekir. Bir metni en düzgün bir şekilde amacına uygun olarak diğer dile aktarabilmek için çevirmenin kültürel bağlamda genel olarak neleri bilmesi ve göz önünde bulundurması gerekir? Kültür kavramı küresel ve yerel dinamiklerden etkilendiği için, günümüzde yeniden tanımlanmaktadır. Artık ülkeler ve kültürler arasındaki sınırlar kalkmakta ve insanlar çok kültürlü ortamlar oluşturarak birlikte yaşamaktadırlar. Kültürler arası kavramını anlamlı kılan, sınırları belli olan kültürler kalmadığı için yeni bir anlayışa gerek duyulmaktadır. Bu yeni kültürel oluşum "kültürler üstü" kavramı ile karşılanmaya çalışılmaktadır. Bu yeni yaklaşımın çeviriye yansıması ne şekilde olacaktır? Yanlış aktarımların nedenleri neler olabilir? Bu çalışmada bu ve benzeri sorulara cevap aranacaktır.

Anahtar Sözcükler
Çeviri, kültürler arası iletişim, kültürler üstü iletişim, kültür

ABSTRACT

In our globalised world people from different cultures and countries have to communicate and co-operate. Today, any successful business has webpages in different languages. It is a translator's responsibility to remove any such factor that might hinder communication in order to transmit content correctly. A translator must unite within him/her four main aspects in order to ensure good performance; he/she should have intimate knowledge of the two languages as well as of the two cultures. Language and culture are so closely intertwined that one cannot exist without the other. One can only be proficient in a language if one knows the culture well. A translator is an expert who not only knows the idiosyncrasies of one culture but can also move transculturally. Since translation is a form of communication it is important that the translator is aware of factors enabling and hindering the flow of communication. Does the translator take the cultural context of a given text into account and transfers it to the other language staying faithful to the original purpose? Concepts of culture are subjected to local as well as global influences which change daily. Barriers between countries and cultures have become porous and cultural transfer has replaced them as people cooperate more closely. In order to have a meaningful concept of cross-cultural transfer a new approach is therefore necessary. Within this conceptualisation the idea of a meta-culture is attempted to be formulated. How can the translation process reflect this new approach? Wherein lay potential pitfalls in this process? This study endeavours to find answers to these and similar questions.

Keywords
Translation, intercultural communication, transcultural communication, culture

1. Giriş

Küreselleşme dünyadaki tüm ülkeler üzerinde etkili olmuş ve çok kültürlü toplumlar meydana gelmiştir. Bunun sonucu olarak genel ve yerel boyutta toplumlarda sosyal yaşam alanlarında kültürel değişimlere de yol açan etkileşimler olmuştur. Bu süreç teknolojik imkânlarla daha büyük ivme kazanmış ve kültürlerin birbirlerini tanıyıp anlamalarını sağlamıştır. Bu nedenle küreselleşen dünyamızda her alanda çeşitli boyutlarda iletişime ihtiyaç duyulmaktadır. İletişim içerisinde olan taraflar aynı dili konuşamıyorlarsa, iletişimi çevirmen aracılıyla sağlamak zorundadırlar. "Günümüzde profesyonel çevirmenlik kültür ve iletişim uzmanlığı anlamına gelmektedir" (Bahadır, 2008, s. 219). Söz konusu olan her iki dili, köklerinin uzandığı kültürleriyle birlikte tanımak zorundadır. Çevirmen öncelikle içine doğduğu kültürü ve dili öğrenerek sosyalleşir. Bu süreçte hayata dair tecrübeler, gerçekleri değerlendirme ve olayları yorumlama, anlama vb. yetilere sahip olur. Başka bir dili ve kültürü de bu gibi yetiler sayesinde öğreniriz. Bize yabancı ve bizim için yeni olan içerikleri ve durumları genel kültürümüz ve hayata dair tecrübelerimiz sayesinde anlayabiliriz. Çevrilmiş bir eseri okuyan bir kişi zaten yeni şeylerin peşindedir. Okur, dile, metin türüne ve kültüre bağlı olarak örneğin; edebi metinlerde değişik ve yabancı düşünce şeklini ve farklı ifade biçimini arar. Çevirmenin bu metne ve kültüre has özellikleri belli ölçülerde yansıtması istenen bir şeydir. "Çeviriler bir boşluk içinde üretilmez; çeviri hem özgün metnin dil bilimsel verilerinin iz düşümü, hem de çevrildiği kültürün unsurları ve beklentilerinin izlerini taşıyan bir üründür. Çeviri, hedef

kültürün ve o kültürdeki çeşitli grupların beklentilerine ve isteklerine yanıt verecek bir şekilde biçimlendirilir" (Aksoy, 2000, s. 53).

Humboldt'un da dediği gibi; içerik yabancı olabilir, fakat okur okuduğu metne yabancı kalmamalıdır; başka bir deyişle metni anlamalıdır. Humboldt'a göre çeviri mümkün değildir ve her çeviri orijinale sadece belli ölçülerde yaklaşabilir. Koller'e göre çevirinin yegâne amacı dili ve kültürü geliştirmektir (2011, s. 38). Dünya hakkındaki bilgileri kültürümüzün süzgecinden geçirmek suretiyle algılar, değerlendirir ve yorumlarız. Bu, kültürümüzün etrafımızda olup bitenleri, yani dünyayı ve gerçekleri nasıl değerlendirdiği ile ilgili bir durumdur. Öyleyse bilgi edinimimiz kültüre has öğeler taşır. Başka bir dilde, belli bir tecrübe ile ilgili mevcut olan bir kelimenin kendi dilimizde olmamasının nedeni; kültürümüz içinde iletişim kurabilmek için böyle bir kelimeye henüz ihtiyaç duymamamız olabilir. Çeviri esnasında bu gibi öğelerin duruma ve çevirinin amacına bağlı olarak şekillendirilmesi gerekmektedir. Sosyal bireyler olarak hayata ve gerçeklere dair olan tecrübelerimiz, anlama, gerçekleri yorumlama ve tasavvur edebilme kabiliyetimiz sayesinde dilimizde olmayan bazı ayrımları, anlam nüanslarını ve olaylara olan yaklaşımları yine de anlama kabiliyetine sahibiz. Böylece her insan istediği her dili ve kültürü öğrenebilir; yeni bakış açıları edinebilir. Bu sayede dünyanın geri kalan kısmıyla iletişimde bulunmamız mümkün olmaktadır. Sadece dilsel boyutu ile değil, dilin içinde yer aldığı kültürel boyutunu da göz önünde bulundurduğumuzda, çeviriyi sosyokültürel bir olgu olarak değerlendirmek mümkündür. "Çeviri ulusal kültürün gelişimini sağlayan, kültür içinde önemli bir konuma sahip olan ve hatta bir kültürün şekillenmesine katkıda bulunan bir faaliyet olarak incelenmeyi hak eder." (Aksoy, 2000, s. 55)

2. Kültür ve Çeviri

Kültür kavramını çok farklı şekillerde tanımlamak mümkündür. Kültür denince akla sadece edebiyat, tiyatro, müzik, sanat eserleri vs. gelmez; aynı zamanda belli bir toplumun gelenek görenekleri, bireylerin davranışlarını belirleyen toplumsal normlar da anlaşılır. Kültür bir bakıma içinde yaşadığımız çevrenin, ihtiyaç türlerimizin, ihtiyaçlarımızı giderme biçimimizin ve bu konuda iletişime geçme şeklimizin bir sonucudur. Hançerlioğlu kültür kavramının, "insanların toplumsal yaşamlarında tarih boyunca ürettikleri bütün özdeksel ve tinsel (maddi ve manevi) değerleri dile getirdiğini" vurgular (2007, s. 250). Welsch'e göre ise *kültür* kavramının iki boyutu vardır (2009, s. 1). Birinci boyutu içeriği ile ilgili olup, insana has yaşantının tahsisini ihtiva eder. Günlük olağan rutin iletişim şeklimiz, edinçlerimiz, inanç, görgü, toplumsal kurallar, dünyaya nasıl baktığımız gibi unsurlardır. Kültür kavramının ikinci boyutu ise sözü geçen uygulamaların coğrafi, ulusal ve etnik yönü ile ilgilidir. Welsch bu iki boyutun karıştırılmaması gerektiğini söyler. Günümüz dünyasında bu ikinci boyutun ciddi anlamda değişime uğradığını, özellikle de coğrafi sınırların kalktığını söyleyebiliriz.

Çeviri Schleiermacher'in *anlama ve anladığını anlatabilme süreci* olarak tanımladığı yorum bilimsel bir süreçtir (Koller, 2011, s. 37). Çevirmen öncelikle kendi dili ve kültüründen hareketle okuduğu metni anlamaya çalışır. Metni anlayabilmesi için yabancı dil bilgisinin dışında tarih bilgisi, toplum bilgisi, sosyal uzlaşımlar, dini inanışlar, kültürel ve

aktüel durum içerisinde erek kültürün dil ve davranış örneklerine hâkim olması gerekir. Çevirmenin erek kültürdeki insanlar gibi hissetmesi gerekmez, erek kültürdeki insanların hissiyatlarını, davranışlarını ve değer yargılarını bilmesi, buna göre davranarak çıkarımlarda bulunup, çevirisini şekillendirmesi yeterlidir. Zira Göhring *kültürü* bir insanın karar verebilmesi ve içinde bulunduğu kültüre uygun davranabilmesi, hissedebilmesi için bilmesi gereken her şeydir, şeklinde tanımlamaktadır. O kültürde yaşayan yerlilerin değişik rollerde toplumun beklentisine uygun veya ters olan tüm davranışlarını tanımalı ve toplumsal yaptırımlara maruz kalmak istenmiyorsa uygun bir şekilde davranılmalıdır, der (2007, s. 108). Çevirmen, bu bilinçle hareket edebiliyorsa ve gerçeklere belli bir mesafeden bakabiliyorsa, işte o zaman çeviri için gereken *kültür edincini* geliştirmiş demektir. Çevirmen kültürel engelleri nasıl aşacağını bilmek zorundadır. Çeviri bilimsel yaklaşımla Vermeer *kültür*ü bir toplumun davranış normları, teamülleri ve bu normlardan, teamüllerden doğan sonuçların tümüdür, şeklinde tanımlamaktadır (1990, s. 36). Toplum içerisinde üstlendiğimiz roller bir çeşit mental senaryo gibi (*scenes*) düşünülebilir. Bu senaryolar, belli durumlarda bizden beklenen ve kültüre uygun davranışları içermektedir. Örneğin bir tanışma, restoranda yemek siparişi, doktor ziyareti, alışveriş... vb. durumlarda ne yapacağımızı ve söyleyeceğimizi, kime nasıl hitap edeceğimizi bize gelenek göreneklerimiz ve kültürel normlar söyler.

Bir dile çok iyi hâkim olmak, kültür edinci olmadan çeviri yapabilmek için yeterli değildir ve hatta yine de yanlış anlaşılmalar meydana gelebilir. Zira aynı anadile sahip olan insanlar arasında bile zaman zaman yanlış anlaşılmalar olmaktadır. Kültür düzeyinde yapılan hatalar, gramer hatalarından çok daha vahim sonuçlar doğurabilir. Gramer hataları çok daha kolay affedilebilir hatalardır. Bu nedenle kültürler arası iletişimde kültür farkı önemli bir yer tutmaktadır. Dil, kültürü nesilden nesile taşırken, kültür dili besler, geliştirir ve yaşaması için gereken zemini sağlar. "Kültürler bir tür çeviri ya da alışveriş ve etkileşim yoluyla yaşamda kalabiliyor, farklı kültürlerin ortaya çıkmasına ortam sağlayarak yenilenebiliyor" (Bahadır, 2008, s. 223).

Kaynak metinde kullanılan ve üretildiği kültür içerisinde problemsiz bir şekilde anlaşılabilen bazı öğeler, erek kültürde anlaşılmayabilir veya yanlış anlaşılabilir. Örneğin Abasıyanık'ın "Semaver" adlı öyküsünde, namaz kılan anneden şu şekilde bahsedilmektedir:

"Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi anacığının önünde çömeldi. Seccadenin üzerinde taklalar attı. Dilini çıkardı. Nihayet kadını güldürmeye muvaffak olduğu zaman, kadıncağız *selam vermek* üzereydi." (2005, s. 10).

> Bu öykü üç ayrı çevirmen tarafından çevrilmiştir. Namazda "selam vermek" ile ilgili kısım kültüre ve İslamiyet'e has bir ritüeli anlattığı için çeviride üzerinde durulması önemlidir ve anlaşılır bir şekilde çevrilmelidir.

Kleinmichel "Als es ihm endlich gelang sie zum Lachen zu bringen, war die arme Frau gerade dabei, *das Gebet zu beenden." (ibadetini bitirmek üzereydi)* (1982, s. 40)

> Turan "... brachte sie endlich zum Lachen, gerade bevor die arme *Frau ihr Ritual beendet hatte" (ritüeli bitirmek üzereydi)*(1992, s. 17)
> Carbe/ Gülegen "... sie zum Lachen zu bringen, war die gute Frau dabei, *das Selâm zu sprechen." (selam söylemek üzeriydi)* (1996)

Kleinmichel ve Turan'ın çevirisinden annenin İslami ritüele göre namazını bitirmesi anlaşılmaktayken, Carbe/ Gülegen'in çevirisindeki kullanılan "selam" kelimesi bu içeriği verememektedir. Zira Almancaya girmiş olan "selam" kelimesi gündelik anlamda "selamlaşma" olarak bilinmektedir. Namazın selam verilerek bitirildiğini bilmeyen erek kitle burada kimin kime selam verdiğini anlamayacaktır. Okur metne yabancı kalacaktır.

3. Kültürler Arası İletişim ve Çeviri

Kültürler arası iletişim, farklı kültürlere mensup insanlar arasında etkileşim ve anlam aktarımları, yabancının algılanması, açıklanması ve kültürel farklılıkların gözetilmesi gibi konuları inceleyen disiplinler arası bir bilim dalıdır (Kartarı, 2001, s. 22). İletişim şekli yüz yüze olabileceği gibi ülke bazında da olabilir. Çevirmenlerin konumları gereği iletişim uzmanları olmaları gerekmektedir. Zira "çeviri iletişime dayalı, iletişimi sağlayan bir etkinlik olarak algılanır... Çevirinin oluşabilmesi için önce iletişimin tamamen kopması ya da hiç kurulamaması gerekiyor" (Bahadır, 2008, s. 220). Kültürler arası iletişimde yaşanan sorunların altında Welsch'e (2002) göre, kültürlerarasılık kavramının temelinde Herder'in kültür kavramını küre veya bağımsız ada olarak tanımlayan geleneksel anlayış yatmaktadır. Bu anlayışa göre her kültür kendini diğerlerinden farklı olarak konumlandırdığından, bu küreler veya adalar ancak birbirlerini iterler, farklı görürler, tanımazlar, yok sayarlar, yererler ve hatta birbirleriyle mücadele ederler. Welsch (2002) yan yana var olmaya çalışan kültürlerin iletişim kuramama sebebinin yapılarından kaynaklandığını söyler. Buna karşın Hansen kültürler arası çeşitli disiplinlerin var oluş nedeninin bu yapısal iletişimsizlik olduğunu ve bunu çeşitli yöntemlerle aşmaya çalıştıklarını söyler (2011, s. 279). Bunu bir çeşit sinerji olarak düşünmek mümkündür. Günümüzde küreselleşmenin bir sonucu olarak aynı ülkede farklı kültürlerden, dillerden ve dinlerden insanlar bir arada yaşamakta ve devamlı kültürler arası iletişimde bulunmaktadırlar. Vermeer çeviriyi iletişimin özel bir türü olarak tanımlamaktadır (1990, s. 40). Bugünün dünyasında çeşitli alanlarda kültürler arası iletişimin sağlanabilmesi için her zamankinden daha çok çeviriye ve profesyonel metinler üreten çevirmenlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yukarıda da değindiğimiz gibi kültür kavramı oldukça farklı yorumlanabilmektedir. *Kültür* kavramını belirleyen; ortak bilgi dağarcığı, beklentiler, gelenek ve görenekler, dünya anlayışları, düşünme tarzı, toplumun değer yargıları gibi unsurlar, kültürün değişken ve manevi bir değer olduğunun göstergesidir. Zaman, mekân ve durum gibi faktörler algı ve anlayış üzerinde etkindir. Ancak kültürel altyapı sayesinde bir dili doğru ve etkin bir şekilde kullanabiliriz. Kültürler arası iletişimde genellikle diğer kültür hakkında

doğruluğu kesin olmayan, bazı klişe önbilgiler ve karşılıklı varsayımlardan hareket edilir. İletişimin başarılı olabilmesi bu varsayımların doğruluğuna bağlıdır. Beklenmedik sözel veya beden dilsel bir davranış, normları zedeleyerek iletişimin kopmasına ve hatta daha vahim sonuçlara neden olabilir. Varsayımlar ve önbilgiler üzerine kurulmuş beklenti ve anlama uzlaşımları iletişimin ontolojik dayanaklarıdır. Çevirmen iletilmek istenen mesajı erek dilde doğru aktarabilmek için, kaynak metni öncelikle doğru yorumlayıp doğru anlamalıdır. Bunun için öncelikle metni, kaynak kültür okuru olarak, o kültürün şartları içerisinde algılayıp anlamalıdır. Anlama süreci çeviri yapılan dilin özelliklerine göre dünya bilgisi, kültür bilgisi ve dil bilgisinin ışığında gerçekleşir. Daha sonra kendini erek kültürdeki okurun yerine koyarak, metnin çevrilme amacına uygun bir şekilde, doğru anlaşılması için eksik bilgiler varsa bunları tespit ederek, gerekirse eklemeli; metnin içinde yazılı olmayan, fakat bilindiği varsayılan bilgilere yapılan göndermeleri de dikkate alarak, kendinden yorum katmadan, metni erek okur için anlaşılır hale getirmelidir. Riemann, Adnan Özçilingir'in "Cambazlar savaşı yitirdi" adlı eserini çevirirken metnin eski ahşap evlerden bahseden kısmındaki "Pencerelerde demir parmaklık yerine kafesli cumbalar bulunur" (2007, s. 44) cümlesindeki "kafesli cumbalar" kısmını betimleyerek Almancaya çevirmiştir. "An die Fenster waren statt der Eisengitter *kleine Erker mit dünnen hölzernen Sichtblenden* angebaut" (2007, s. 45). Riemann, Türk okurunun aşina olduğu eski evlerdeki "kafesli cumba" sözünü "içeriye görüşü engelleyen ince ahşaptan kafesle örülmüş küçük cumbalar" şeklinde çevirmiştir. Aynı öyküde yazar babanın çalıştığı Haliç'teki fabrikadan bahsederken "Bitişiğindeki fabrikalardan ikisi un fabrikası, biri de ünlü *Nur Kalem* fabrikasıydı." (2007, s. 50) demektedir. Türk okuru için fabrikanın ne ürettiğini gayet açıkken Riemann bunu Alman okuruna " 'Nur-Kalem'-Bleistiftwerk" (2007, s. 51) yani; *kalem fabrikası 'Nur-Kalem'* şeklinde açıklamıştır.

Kültürler arası iletişimde problem çıkarabilecek alanlardan biri leksikal ve semantik uzlaşımlardır. İçinde yaşadığımız dünya ve yaşam şartlarından doğan farklılıklar dünyamızı farklı kategorize etmemize neden olmaktadır. Bu durum kelime hazinesinde kendini bariz bir şekilde gösterir. Zaman içerisinde kelimelerin anlamları ve kullanım alanları da değişmektedir. Kültür tarihsel gelişimler sonucunda ilk bakışta aynı veya benzer görünen kelimeler, çok farklı yan anlamlar ve çağrışımlar içerebilirler. Çeviri biliminde *sahte tanış* (İng. *false friends;* Fr. *faux amis,* Alm. *falsche Freunde*) olarak bilinen iki farklı dilde anlam veya kullanım farkları olan ve bu yüzden çevirmeni yanıltabilecek sözcük veya sözcük gruplarıdır. Örneğin İng. *job* kelimesi Almancada İngilizcedeki kullanımından anlamsal olarak kaymıştır. İngilizcede "görev, iş, vazife, memuriyet" anlamına gelirken Almancada "geçici iş, yarım günlük iş" anlamındadır. Bu alandaki hatalar genellikle yetersiz kelime hazinesi, sözlüksel alan farkları ve sosyokültürel bilgi eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

İletişimde ikinci problem kaynağı ise; *beden dili* ve söze eşlik eden *parasözel* bir takım unsurların kullanımı ile ilgilidir. *Parasözel* fenomenler, söz ile ifade edilen içeriğe bağlam ve durum içerisinde, her zaman eşlik eden ve anlamı etkileyen; kinesik, proksemik, bürün, göz teması, konuşma araları, duraksamalar, konuşmacının ses rengi gibi unsurlar vardır. *Kinesik,* beden dili ve iletişimi davranışlarla inceler, *proksemik* ise

kişilerin kapalı yerdeki davranışlarını inceler (Schober, 2007, s. 192-194). *Bürün* kişisel de olabilen değişik tonlama, vurgu, durak, aksan vb. ses olgularıdır. Anlamı etkileyen bu sinyallerin dikkate alınmaması özellikle sözlü çeviride geri dönüşü olmayan vahim hatalara sebebiyet verebilir. Bilhassa bu tip sinyaller farklı kültürlerde değişik yorumlanabileceğinden yanlış anlaşılmalara son derece açık bir alandır. Karşı taraf farkında olmadan alışık olduğu kendi kültür anlayışı ile yanlış yorumlayabilir. İletişim anında bu unsurlar sözlü iletişimin tamamlayıcısı olarak otomatik olarak devreye girerler. Öyle ki, onlar olmadan anlam yarım kalacağı gibi, ağırlıklı olarak anlam taşıyıcısı da olabilirler. Öylesine iç içe geçmişlerdir ki, onları bir bütün olarak değerlendirmek gerekir. Bunların özellikle sözlü çeviride dikkatle gözlemlenmesi ve değerlendirilmesi gerekir.

Üçüncü olarak dikkat edilmesi gereken husus, davranışlarımızı sergileyen söz eylemlerin edim bilimsel açıdan kültürler arası iletişimde oynadığı roldür. Bu alanda genel olarak günlük yaşantımızda rutinleşmiş davranışlarımız anlaşılır. Bunlar toplumdaki diğer insanlarla olan ilişkilerimizi düzenlediğinden karşı tarafla temasa geçtiğimizde dikkat etmemiz gereken son derece önemli hususlardır ve kültürel farklar gösterdiğinden normlara ve geleneklere riayet edilmesi şarttır. Kendi kültüründen hareketle davranan bir kişi kültürlerarası iletişimde uygunsuz davranmış ise, davranışı ile hedeflediği amaca ulaşamayacaktır ve belki de saygısız olarak addedilecektir. Bir çevirmenin bu problemli alanlarda engelleri ustaca aşması beklenir.

Dördüncü olarak iletişimin gerçekleştiği durumun genel çerçevesi içerisinde geçerli olan söylem, etkileşim içerisinde olan kişilerin gerçekleştirdiği roller ve aralarındaki sosyal statüye bağlı olarak gelişir. Zaman, mekân, güç, statü, cinsiyet gibi faktörler dış etkenler olarak iletişimin cereyan ettiği durumu belirleyen dış faktörlerdir. Kültürden kültüre farklılık gösteren bu alandaki toplumsal normlar doğru bir şekilde iletişim kurmayı engelleyebilir. Sosyokültürel beklentiler dâhilinde iletişime geçilmediği takdirde sorunlar yaşanabilir. Koller Chidolue'nin "Anton Pochatz. Klassenclown" adlı eserinde bir Alman öğretmen ile sınıfın komedyeni gibi davranan bir öğrenci arasında geçen diyalogda; öğrencinin öğretmene *'sen'* diye hitap ettiği metinde, bu saygısızlık üzerine öğretmenin öğrenciye "Seninle kum havuzunda mı oynadık" (1998, s. 130) şeklindeki sözlerinin, Norveçli okur tarafından bu tepkinin sebebinin anlaşılmayacağından bahseder. Zira Norveç'te okulda öğrencilerin öğretmenlerine *'sen'* diye hitap etmesinin gayet normal olduğunu söyler. Alman gelenek ve göreneklerine göre bu saygısızlıktır. Özel hayatta eğer yaşça büyük olan kişi özel olarak müsaade etmişse, yaşça küçük olan birisi ancak o zaman ona ismiyle ve sen diye hitap edebilir. Örneğin Türk kültüründe böyle bir şey mümkün değildir ve açıklama yapılmadığı sürece yanlış anlamaya müsaittir.

4. Kültürler üstü iletişim

Welsch'e (2009) göre günümüz kültürleri ne homojen, ne kopuk ne de küre şeklindedirler. Tam tersine farklı kültürler iç içe yaşadıkları için daha ziyade birbirleriyle karışmış ve aralarındaki sınırlar kalkmıştır. Gelişen haberleşme teknolojileri ve internet sayesinde dünyanın her yerinde insanlar olup bitenlerden aynı anda haberdar olabilmektedirler. Dünyanın her yerine ulaşımın kolaylıkla sağlanabiliyor olması insanları birbirine

yaklaştırmakta ve mesafelerden kaynaklanan sorunların ortadan kalkmasına imkân sağlamaktadır. Küreselleşmenin getirdiği yeni yaşam şeklinden kaynaklanan toplumların bu durumunu Welsch *kültürler üstü* kavramıyla karşılamaya çalışmaktadır. *Kültürler* üstü kavramı kültür anlayışını değiştirerek; ayrışmayı ve uyumsuzluğu değil, iç içe olmayı ve beraberliği anlatır. Birbirini anlama ve iletişim ön plandadır. Welsch'e (1995) göre modern kültürler, geleneksel kültür kavramının açıklayamayacağı kadar karmaşık yapıdadırlar.

Kupsch-Losereit'e göre çeviri, sosyal eyleme ve iki dile bağlı, verilen durum içerisinde dile ve kültüre has örnekler dâhilinde kabul gören, işlevine uygun erek metin oluşturmayı hedefleyen, dinamik bir süreç olarak kültürler üstü iletişimin özel bir şeklidir (1995, s. 2). Kültürler üstü iletişim çeviriye yeni bir bakış açısı kazandırmaktadır. Bu bakış açısının odak noktasında anlamayı ve çeviri sürecini belirleyen faktörler vardır. Çevirmen için kaynak kültür ve erek kültürün yanı sıra kültürlerin etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan bu yeni tabloyu da gözetmek önemli olmaktadır. Çeviri metni tüm bu bilgilerin birbiriyle harmanlanarak hazırlandığı, yeni ve çevirinin amacına uygun özel bir metin olarak düşünülmelidir. Yücel'e göre çeviri metni her iki kültürün özelliklerini taşıyan, fakat aynı zamanda onları aşan yeni bir metindir (2009, s. 6). Erek metnin dili de, ne tam olarak kaynak dil, ne de tam olarak erek dildir. O adeta ikisinden de farklı üçüncü bir dildir. Bu nedenle çeviri metninin ayrı bir metin türü olarak görülüyor olması çok doğaldır. Itamar Even-Zohar'ın çoğul dizge kuramı çeviriyi bağımsız bir metin türü olarak değerlendirir (Stolze, 2011, s. 147). Her piyasaya sürülen ürün gibi, çeviri de var olma savaşı verir. Bu nedenle erek okur kitlesi tarafından kabul görmesi son derece önemlidir. Dili, yapısı, içeriği ve temsil ettiği kültürel farklılıklar nedeniyle o ülkenin edebiyatı içerisinde özel bir yeri vardır. Hatta günümüzde düzenli olarak çeviri eserleri yayınlamayı program haline getirmiş yayınevleri vardır. Her biri farklı bir dilde olan dünya klasiklerinin okunması ve yazarlarının tanınması ancak bu şekilde mümkün olmuştur.

Ortaya çıkan bu yeni kültürel durum çevirmenin işini bazen kolaylaştıracak bazen de zorlaştıracaktır. Zira günümüz dinamikleri her alanda çok hızla gelişmekte ve değişmektedir. Bu durum çeviriyi hem süreç hem de ürün olarak etkileyecektir.

Sonuç

Küreselleşen dünyada kültürler arası iletişim ve çeviri hizmetleri gün geçtikçe daha da önemli yer tutmaktadır. Modern yaşam tarzı dünya çapında insanlar arasındaki ilişkilerin değişmesine ve bunun doğal sonucu olarak dinamik olan kültürel yapının da farklılaşmasına sebep olmaktadır. Artık çeviri yaparken çevirmenlerin bu yeni durumu da göz önünde bulundurarak sadece kültür, kültürler arası iletişime değil, kültürler üstü iletişime de hakim olması gerekmektedir. Çevirinin amacı kültüre bağlı olarak değişkenlik gösterir.

Çevirmen bu yeni kültürel olguyu doğru algılayıp çevirisini yeni dinamiklere göre yapmak zorundadır. Gelecekte ancak bu değişime ayak uyduran çevirmenler başarılı olma şansına sahip olacaklardır.

Kaynakça

Abasıyanık, S. F. ([1951] 2005). *Semaver.* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları 1764, Edebiyat 475, S. 9-13.

Aksoy, B. (2000). *Kültür Odaklı Çeviri ve Çevirmen.* Türk Dili, Sayı 583, 51-57. Erişim: 21.12.2014, **http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/aksoy_kultur_ceviri.pdf**

Bahadır, Ş. (2008). Çeviriyorum, Öyleyse Tek Kültürün Ötesinde, İki Kültürün Arasında, Üçüncü Kültürün Ortasındayım. M. Rifat (Ed.). Çeviri Seçkisi I. Çeviriyi Düşünenler (s. 218-227). İstanbul: Sel

Carbe, M./ E. Gülegen (1996). *Der Samowar.* Frankfurt a. M.: Dipa

Göhring, H. ([1978] 2007). Interkulturelle Kommunikation: Die Überwindung der Trennung von Fremdsprachen- und Landeskundeunterricht durch einen integrierten Fremdverhaltensunterricht. A. F. Kelletat ve H. Siever (Hg.). *Interkulturelle Kommunikation. Anregungen für Sprach- und Kulturmittler* (s. 107-112). Tübingen: Stauffenburg,

Hançerlioğlu, O. (2007). *Toplumbilim Sözlüğü.* İstanbul: Remzi

Hansen, K. P. (2011).*Kultur und Kulturwissenschaft.* Tübingen: Francke.

Kartarı, A. (2001). *Farklılıklarla Yaşamak: Kültürlerarası İletişim.* Ankara: Ürün Yayınları.

Kleinmichel, S. (1982). Der Samowar. Kleinmichel, S. v.d. *Erkundungen* (s. 38-42). Berlin: Verlag Volk.

Koller, W. (1998). Das Problem der Übersetzbarkeit- sprachliche, textuelle und kulturelle Aspekte. W. Börner ve K. Vogel (Ed.). *Kontrast und* Äquivalenz. *Beiträge zu Sprachvergleich und* Übersetzung (s. 118- 134). Tübingen: Narr.

Koller, W. (2011). *Einführung in die* Übersetzungswissenschaft.Tübingen: Francke.

Kupsch-Losereit, S. (1995). Übersetzen als transkultureller Verstehens- und Kommunikationsvorgang: andere Kulturen, andere Äußerungen. Salnikov, N. (Ed.). *Text, Kontext und Translation* (s. 1-17). Frankfurt/Main: Peter Lang.

Maletzke, G. (1996). *Interkulturelle Kommunikation. Zur Interaktion zwischen Menschen verschiedener Kulturen.* Opladen: Westdeutscher

Riemann, W. (2007). *Modern Türk* Öyküleri. *Moderne türkische Erzählungen.* München: dtv

Schober, O. (2007). *Beden Dili.* (Çev. Sueda Özbent) İstanbul: Arion

Stolze, R. (2011). Übersetzungstheorien. *Eine Einführung.*Tübingen: Narr

Turan, T. (1992). *Der Samowar.* P. Kappert ve T. Tevfik. *Türkische Erzählungen des 20. Jahrhunderts* (s. 26-30). Frankfurt a. M.: Insel.

Vermeer, H. (1990). *Skopos und Translationsauftrag- Aufsätze.* Heidelberg: Universität

Welsch, W. (1995). Transkulturalität. Institut für Auslandsbeziehungen (ed.): *Migration und Kultureller Wandel, Zeitschrift für Kulturaustausch,* 1/1995. Stuttgart. Erişim: 8.7.2014, **http://www.forum-interkultur.net/uploads/tx_textdb/28.pdf**

Welsch, W. (2002): *Kulturverständnis. Netzdesign der Kulturen.* Zeitschrift für Kulturaustausch. 1/2002. Erişim: 26.8.2014, **http://cms.ifa.de/index.php?id=welsch**

Welsch, W. (2009):*Was ist eigentlich Transkulturalität?* Erişim: 8.7.2014, **http://www2.uni-jena.de/welsch/tk-1.pdf**

Yücel, F. (2009). *Die Souveränität der Übersetzung als ein transkulturelles und postmodernes Phänomen.* TRANS. Internet-Zeitschrift für Kulturwissenschaften. No. 17/2008. Erişim: 19.8.2014, **http://www.inst.at/trans/17Nr/2-5/2-5_yucel17.htm**